

De Grote Galm

1 augustus 2004

De akoestiek van de Grote Zaal van het Amsterdamse Concertgebouw kent twee gezichten. Enerzijds toont die zich de perfecte formant voor symfonische bezettingen als de zaal vol publiek zit, anderzijds is er de over-akoestische galm bij een lege zaal. Er bestaan maar weinig concertlocaties in de wereld die zo'n groot galmverschil tonen tussen vol en leeg als de Van Baerlestraat. Deze zogenoemde lege galm heeft een (schijn)voordeel en een paar nadelen. Het schijnvoordeel is, dat hij de muzikale arbeid een groot draag akoestisch vermogen geeft, waardoor het lijkt alsof deze nauwelijks moeite kost. Fluit- en

violsolo klinken alsof het instrument twee keer groter is dan het is, dus de bespelers ervan moeten duvels goed weten dat er 's avonds andere eisen worden gesteld.

Het minst belangrijkste nadeel van de overgalm (maar voor de musici desalniettemin een handicap) is dat deze het gesproken woord reeds op geringe afstand onverstaaanbaar maakt. Nu hebben de meeste doorgewinterde dirigenten zich aan die verbale anamorfose aangepast. Hoe verder weg het betreffende orkestlid zit, hoe meer de geroutineerde kapelmeester zijn mondelinge opdrachten met visuele vormgeving ondersteunt. Vuist in de lucht, de hand voor de mond, de vinger op de lip, enzovoort. Met een dergelijke signaalcodering trachten dirigenten de audiologische belemmering van de lege nagalm tijdens de repetities te compenseren. De oude maestro Antal Doráti probeerde het eens op een andere manier. Hij was inmiddels al bijna tachtig en breekbaar van stem geworden, toen hij een microfoontje had omgehangen dat op de zaalversterking was aangesloten. Dat deed zijn gesproken aanwijzingen als een goddelijk imperatief op de orkestleden neerdalen, hetgeen de orkestleden nogal melig deed worden. Dat leidde tot een aanvaring. Nadat het Doráti teveel was geworden, rukte hij in drift de microfoon af, smeed het ding de zaal in en schreeuwde weer als van ouds zijn muzikale instructies naar de hoogste platforms. Opgelucht brulden de achterste rijen orkestleden terug, dat het zo een stuk beter verstaanbaar was.

Echt ingrijpend op het musiceren is de lege nagalm als akoestisch zwembadeffect. En dat vooral bij repertoire waarin ritmische precisie een *conditio sine qua non* is. Kijk, een Bruckner-symfonie klinkt ook prima in een kathedraal. Je wacht in zo'n immense ruimte gewoon tot het hemelse koper is uitgeklonken en gaat dan verder met de volgende strofe. Maar wie Stravinsky's *Petroesjka* drie keer hoort terugkomen weet uitvoeringstechnisch letterlijk niet waar hij het zoeken moet. Daardoor hebben hebben nogal wat dirigenten en orkesten die voor het eerst in de Grote Zaal optraden, zich een buil gevallen aan het enorme verschil tussen de repetitie- en de concertakoestiek.

Dit verschijnsel was voor Willem Mengelberg reden om – ongeveer halverwege de Grote Zaal – een galmdempend gordijn te laten ophangen. Ik heb indertijd bij oudere collega's navraag gedaan wat er na de oorlog met dat gigantische doek is gebeurd, maar niemand kon het mij vertellen. Misschien hebben ze het wel tijdens de hongerwinter verknipt tot dekens. Wie zal het zeggen. Bernard Haitink heeft het gordijn wel eens aan de orde gesteld, maar er nooit gebruik van gemaakt. Onze voormalige exclusieve grammfoonpartner Philips des te meer. Als Philips kwam opnemen hingen er rond het orkest (in het midden van de zaal) zware doeken van de balkons tot op de vloer van de zaal. Bovendien waren de zogenaamde luide groepen (koperblazers en slagwerk) opgesteld tussen muurlange en dik gecapitonneerde kamerschermen. Ik heb lp-opnamen moeten maken, waarbij ik als slagwerker het strijkorkest nauwelijks heb kunnen horen. Dat het op de plaat toch altijd correct 'ensemble' werd geregistreerd, heb ik soms als een wonder beschouwd. Na de invoering van de digitale recorder werden de omstandigheden voor de 'verre' orkestleden overigens minder bars.

Het is Riccardo Chailly geweest die het repetitiegordijn weer heeft ingevoerd. En toen onze gastdirigenten daar lucht van kregen, kwam ook van die zijde steeds vaker het dringende verzoek om van deze faciliteit gebruik te mogen maken. Tsja, gelijke monniken, gelijke kappen. Dus hangt het repetitiegordijn inmiddels weer bijna standaard in de Grote Zaal.